

ХРИСТО ХРИСТОВ ДЕЛИ САИД

chitanka.info

Топъл се случи денят. Слънцето отрано хубаво напече, та прогони влагата и мириса на загниващи дървета, дето се излягаше в долчинката. Келява пролет се случи и много дъжд се изсипа. Едра беше станала реката и дебела в чешмите вървеше водата. Но му идеше краят.

Поизлегнат на чардака, Дели Саид гледаше бърчината нагоре, където по горска работа отрано бяха тръгнали двамата му големи сина. Щеше с тях да ходи, но оназ болка в кръста пак го споходи. Двамата с нея си бяха отдавна в живота и хванал й бе табиета^[1]. Ще постои, селям^[2] ще й стори, пък до три дни, тя ще си иде. Мажеха го женурята с билки, отвари, но туй вятър си беше и до три деня пак си лежеше. Ама какво да им спори с жените, драги много му бяха и кат' мехлем за очите. То и зарад' пустите жени де, на тоя хал се докара в живота.

Поизвъртя се леко да й уйдиса на болката в кръста, пък се замисли през какви патила животът му до тука премина.

Правила да му тургат — от малък не щеше. Запролети ли се, най-драго му беше да се дигне на къшлата горе с овцете, и хич не му виждаше никой очите. Такъв си отрасна — волен и силен. И в работата, и по панаирите в борбите все беше замесен. На две думата му нивга, никой не стори, че лют беше за трима. А щом се реши, и най-личната мома му пристана.

В голяма любов с Мелек заживяха, ала минаха година, две..., десет, дечиня не им се родиха — в къщи глъч да настане. Тежка сянка тогаз на Саид му легна в очите. Пак си уж същият в табииети, в живота..., ала по-рядко му идваше да се засмее като преди — с пълно гърло, на воля. Празна му беше къщата, а чардаклия на два ката беше я сторил и отдалеч най-лична стоеше.

Сякаш и сега чуваше как баща му хортува, когато една зима, за дърва да секат в курията бяха отишли:

— Слушай ме, сине — таз работа тъй да я караш не бива. Челяд трябва да сториш, сам да старееш не може.

— Не съм сам, бобайко — отвърна Саид. Имам Мелек и братята, и тебе и мама...

— Ти дечиня щом нямаш, хич недей ми хортува. Празен ще ти бъде животът напреде. Мелек ти е харна, но деца от нея не мож' ти дочака. Друга булка ще трябва да търсиш. Деца да си имаш, да си напълниш живота.

— Мелек не оставям, бобайко. Не мога. А друга булка да взема, в къща с жена, няма да иска да влезе.

— Да не сме агаряни^[3] — рече баща му. — Докат'ъ с Мелек си в къщи, друга булка не може да зимаеш!

Усмихна се Саид, като се присети, как тогаз с един удар доотсече дървото.

Заклини брадвата в пъна отсреща и рече:

— Моят живот е, аз ще му търся колая. Ти да се месиш не искам. Три дни немоу да ме тръсиш, а после с мен ще застанеш.

Знаеше, че щом помощ не иска, баща му няма да му я турга отпреде. Такъв отрасна и с него никой на глава не беше излизал. А и такъв го отгледа баща му — мъж да е с дума, а не кат някоя вейка, да го прекършват при сгода.

— Прави туй, що ти каже сърцето — рече баща му — но дните си сам не прекарвай.

Отдавна в главата Саид си беше мисъл загнездил. Но не знаеше как ще го срещне туй нещо жена му.

И реши се.

Разделена беше още тогаз планината. От двайсет години, отвъд пътя пак в османско го взеха и чуждо им стана^[4]. Кат' дете цялата планина беше проходил и махалите отгатък, ама хич непознати за него не бяха. А оназ Амбие от малка я знайше. И бая я заглеждаше — нищо, че беше от агаряни родена.

Мътни бяха онези години и много народ се изгуби. Разбойници всякакви в планината дойдоха^[5]. Буниха тези — онези, смразиха се родове, къщи. Дорде осъмнаха един ден разделени и туриха граница, там дето нивга преди не е била. И часовои имаше и наши, и османски отсреща. Стояха настръхнали, гледаха лошо.

Алекса, търговецът, по работа ходи и от там кат' се върна от него научи тогава, че от Юч тепе^[6], Амбие, която от детството помни, сама заживяла вдовица. В гората загинал мъжът ѝ. За дърва тръгнал бил и там се погубил. Паднал му ствол връз главата. В мъки три деня изкарал, пък си отишъл, но поне деца не оставил сиротни да раснат. И седем години Амбие вече живяла сама — саменичка, нямала никой за кой да се грижи.

Заседна му тогаз, кат кост таз мисъл — да я открадне някоя нощ, пък да си я доведе в махалата. Криво му беше и се измъчваше, че с Мелек ще е трудно, но със сърцето си знайше, че ще я придума — обича го много.

А през войниците как ще минава, в селото как ще се влиза, как ще я от къщи извлочи, а после обратно през дерета, бърчини — до дома да си стигне — хич му ясно не беше.

Сладко се сепна — деца викаха долу. Мелек сгълча ги набързо, а той в спомени пак се отнесе.

Рано сабхлян стана тогава, запаса пищова, взема си камата и тихо излезе. Мелек го изпрати току до вратата, до Тахталъ^[7] ѝ беше казал, че тръгва. Спокойно и бавно отиде до на Аин Кая хана, потегли сякаш надолу, пък свърна обратно в гората.

Проклетата граница, дето раздели планината, по стария път вървеше. Тоз' път по билото от как светът е засветил се помни и тъй е направен, че в ниското нигде' не слиза^[8].

А той през дерето си беше наумил да минава. То и само от там, макар и много опасно, но все пак възможно за минаване беше. Пътя от двете страни го пазеха зорко. От Кара тепе нашите бдяха, а османлиите от Моминия камък насреща. Турската куля му излезна име тогава.

От тепето се разкриваше гледка голяма, че голо с хвойни и папрат само обрасло седеше.

Мина по светло, току под войника. Видя зор, дор пълзя през тревите, докато не скри го дерето. А долу хич не бе по-малко опасно, че стреляха и едните и другите без да му мислят. Промъкна се тихо, скри се в дъбака и зачака нощта да настъпи. Тук беше в ничия зона. Отвсякъде чакаше куршумът да свирне, но тръгнал бе вече, а и твърдо наумил да успее.

Щом се спусна нощта, тихо заизкачва баира. Вече почти горе чу на османците часовите как си хортуват докато минава, говореха сякаш са в кръчма, толкоз високо. Постоя да подминат и се шмугна напред към селото.

Знаеше — голямо вървене ще има, не по пътя, в ниското, долу, там бе решил да минава.

А пътят, под който вървеше, не беше широк кат' граничния горе, но и той по билата напред се проточва^[9].

Долу в гората е трудно, сред клони и храсти мъчно върви се и напредва се бавно, но време без друго имаше много.

Мина издалече край Гуня^[10], после нацапа в реката и право нагоре към трите тепета закрачи. Кат' диво животно само на усет разчиташе в мрака.

„Пак в нейната къща живее — тъй беше рекъл Алекса.“

В дома на мъжа си, без деца и без коте, кат' гостенка била. Като загинал мъжът ѝ, у дома се прибрала и с двамата братя, с жените и с нейната майка, общо — така си живели.

И Саид къщата знайше, от дете я беше запомнил. В края, под курията беше.

Щом се чуха петлите, вече беше на сгода. Бе се скрил сред дървета и храсти в гората. Решил бе да чака така на пусия, дорде чалъм да я хване излезе. Наумил бе в деня да я сграбчи. Да ѝ говори, да я придума с добро да пристане. Ще я затърсят, щом падне нощта, а те до тогаз ще избягат. Опасна задача си беше поставил. Знаеше — ако сега го открият, за крадец ще го вземат. Иначе защо се скришом примъква? Може и само с лобута^[11] да мине. Но ако с нея го хванат — отърване няма.

А и дали ще тръгне с него, кой да ти каже... Но решил бе. Ще си пробва късмета. И насила, кат' агне би я замъкнал в гората. Но ще трябва да бяга, през османските^[12], а и нашите часови пак ще трябва да мине...

Мъчна работа щеше да бъде, ако не тръгне с добро.

Денят си отпочна спокойно. Защураха се напреде-назаде селските хора. Той не помръдна, стоеше на сгода в гората и само Амбие търсеше с поглед да хване.

С добро да я иска от братята — знаеше, няма да стане. Не и с таз граница дето разтури планината, хора, имоти. То и в къщи каква ли гюрултия щеше да има...

Но решил бе и толкоз.

Къщата тъй, под пътеката беше, че скок да направи и в нея ще влезе. Но не да рипа, да чака — беше планът му. Дълго я чака — Амбие да излезе и ето я — дръпна гредите^[13]. Облечена, сякаш по двора само ще ходи, преметната с кърпа, покрила косата, със сукманче

и цървулки от кожа. И от тук си личеше каква хубавица е — тъй както я помнеше. Такава си беше.

Сърцето му лудо подскочи, сякаш в гърлото влезе. Дълго бе лежал в гъстака и си сети снагата само до кръста. Ала сега бе на сгода и изтърве ли я тука, кой знай дал'ъ друг случай ще има. Искаше като вълк да подскочи и да я грабне в гората. Но не бива — си каза. „Стой дорде те подмине и тогава изскачай.“

Късметът май днес другаруваше с него. Щот' ни човек, ни куче, ни пилешка вяра — не виждаше нийде и нищо в момента.

Изчака я той да дръпне обратно гредите и сякаш нарочно, точно нагоре по пътеката хвана.

Изправи се бавно, усети краката си тежки като налети с олово, тежат и не слушат. Размърда си силно пръстите долу, дъх си взема, изпусна го бавно и скочи след нея. Дор'ъ се усети и беше я хванал. Дори не изписка. Хвана устата ѝ здраво и я примъкна в гъстака.

Уплашена беше, сложи я възнак, а тя го погледна и той видя ужас изписан в очите. Отпусна ръката си бавно — полека, и направи ѝ знак, с пръст на устата.

„Сега, ако викне“ — през ума му премина — „няма спасение даже в гората.“

От страх ли ил' друго, но тя не извика. Но окопитена беше. Мълчеше и го гледаше право в очите.

— Аз съм — ѝ каза и млъкна да гледа как дишаше тежко, не клепваше даже.

— Какво ще ме правиш сега кат'ъ си тука — рече му тя и сухо преглътна.

— С мен ще те водя — оттатък гората.

Дорде го изрече и тя рипна, като дива сърна скочи, но докат' се изправи той пак я захлупи отгоре. Усети сърцето си как бясно рипа и сякаш ей тук ще излезе. Понечи с ръка да затисне отново устата, но спря се — чу я, тя проговори.

— Що съм ти? Жени ли по вази си нямате вече?

— Тук дойдох тебе да взема. От малка те знам и с теб ще живея.

— Беля ще си вземеш с мене, Саиде — изсмя се тя тихо тогава.

Стълбите издайнически заскърцаха. Някой се качваше горе. Мелек син чай^[14] да пие му носеше в чаша. Рахат му държаха жените край него и той си ги радваше с обич голяма. Чу я да кашля. Тихо, за да чуе, защото бавно вървеше, да не би да го сепне. Такива си бяха. Внимателни, грижни.

— Катма ще ядеш ли — чу я да казва.

А той усмихнат с чая шепата стопли. Благодари и отпрати я долу. Отпи и пак се замисли за оня луд ден тогава.

— Ако сега се извикам, ще дойдат ми братята и други мъже от селото.

— Няма да викаш, а с мене ще тръгнеш — рече ѝ той, като здраво я улови за ръката.

— Що ще ме правиш в твоето село, Саиде?

— За жена ще те взема. И дечиня от тебе ще искам!

— Вече булка съм била, на един преди тебе.

— Знам туй, но мъртъв е. Няма го с теб да живее.

Амбие го измери с поглед — а той недоспал сигур изглеждаше трескав, измъчен. Тръсна главата и сякаш реши се.

— Води ме, щом ти излязъл умът от главата. Ама харно да знаеш, ако тука ни хванат свършваме двама.

— За туй ще те привържа — ѝ рече. Хлабаво, колкото ако ни хванат, теб да те пуснат.

— Аз сама съм избрала с тебе да тръгна. И няма да ми вързваш ръцете. Ако ни хванат двамата с тебе — с тебе ще свършим, тъй съм избрала!

Вече решила, Амбие го улови за ръката и като сенки се скриха в гората.

Сега бе още по-трудно от снощи, че хора в гората когат' светло е — все ще се наидат. Вървяха бързо и тъкмо под Гуня да цопнат ногите в реката, отсреща видяха един агарянин на катър дърва да товари.

— Стой — рече Саид и я блъсна назад. — Ще ни издаде. Ей сега го свършвам този на място.

Ала докато камата извади, тя скочи — застана между тях по средата.

— Няма с кръв да те взема, Саиде!

Агарянинът, усетил вече белята, хвана брадвата — готов бе да му вземе живота.

Саид, хич не чака, изви се, блъсна встрани Амбие и му докопа краката. Паднаха възник и двамата долу, а агарянинът ловко посегна към него, беше изпуснал брадвата, но си извади камата. Докопа ръката Саид — задържа я, и го изрита. С все сила го ритна в чатала. С всичката сила, която му дойде.

Мъжът изви се от болка и сулукът^[15] му нейде отиде. А Саид се усмихна. Амбие вече въже му беше подала. Умно свалила го бе от

катъра. Овързаха хубаво клетника после. Закинаха с кърпа устата. Пък катъра натириха, белким го наидат по него.

Тогаз за пръв път усети, таз болка в кръста, която никога веч си не тръгна. Но нямаше време, влезнаха в реката и прекосиха я бързо, а напред диг ги чакаше, чак до стражите — все трудно щеше да бъде.

Трудно, но стигнаха граничния път, ала тук докат' мръкне знаеха, че ще трябва да чакат.

Стояха прикрити като вълк и вълчица часове в гъсталака. Гледаха се, но дума не издумаха в деня, че до заник. Мълчешком си стояха, тя тихо му стискаше само ръката.

Така тоз ден Саид го запомни до днеска и нямаше как да забрави. За тез часове в гъсталака. За сукманчето цяло съдрано и оназ топлина, която усети по цялото тяло, когато тя доверчиво в шепата му си сложи ръката.

Денят измина. Отиде си слънцето. Спря да я вижда, дъхът ѝ усещаше само.

Вече я търсят сигур в селото и онзи с дървата навярно прибрал се беше отдавна. Чакаха часовите пак да преминат и да притичат през пътя, напред — към живота.

Чуха агаряните. Пак си минаваха по пътя, дето сега граница беше, пак си хортуваха нещо, пак тъй високо, сякаш в мегдана. Изчакаха да подминат и затичаха бързо напред към хвойняка.

Таман да се скрият в тревите, някой извика:

— Стой — ще те стрелям!

Саид скочи веднага. Преди да заглъхне гласът на войника, той беше вече изправен. Не можеше да рискува стражът да стреля. Загледа напред, не се виждаше нищо. Скрит бе войникът нейде пред него.

Знаеше — държи го на мушка. Готов бе да му вземе живота.

— Не стреляй, оттук съм рече Саид.

Окашля се леко. Печелеше време.

— За дърва бях и мулето тръгна нанейде.

— Жена си как не загуби — усмихна се стражът.

Саид се обърна. Амбие беше станала. Стоеше плътно до него.

— Бавно напред, към мене елате — рече войникът и им посочи с пушката пътя.

Вървяха двамината ръка за ръка се вземали и ги гледа войникът зачуден какви са.

Разказа тогава Саид къде беше ходил и какво беше правил в чуждото село.

Чу го стражът спокойно. Запита Амбие право ли дума и дали не иска обратно да тръгва.

— Ако исках обратно да ида, цял ден имах пред себе си днеска. С него съм тръгнала. Тук да живея. Ако ни пуснеш, гост ще ни бъдеш.

Засмя се тогава войникът, па рече сурово:

— Сега ще отида малко нататък, щом обратно се върна — вас да ви няма.

И обърна се, тръгна напреде, а те останаха двама.

Заведе я в къщи преди да се чуят петлите. Но там най-трудното беше. Хич не знаеше откъде да започне, а и въобще как ще я кара.

Сякаш крадец, толкова тихо влезе тогава в дома си, но Мелек се разбуди — тя така си спеше — кат' коте.

— Коя си? — попита тя тихо — веднага жена, че има беше видяла.

— Седнете тука и двете — рече Саид в полумрака.

Разпали жарта от огнището, дорде се разглеждат жените.

— Знам, че го няма такъв ред никъде тука, ала ви искам и двете и с вас ще живея.

— Що не ми каза, Саиде — тихо Мелек му прошепна. — Щях да се махна самичка — да не ти бъркам живота.

А Амбие стоеше попарена в мрака.

— Чуйте ме хубаво, двете — тримата тук ще стареем.

— Не може така, пред хората как ще излезна — тихо Мелек му промълви.

— За хората ний не живеем, ти харно гледай в къщи да бъде — отвърна Саид и реда начерта им. Всяка на нейния кат^[16] ще живее. Щом не искат в очи да се гледат.

И тъй заживяха. Първом оделно и трудно. Но мина се време. Изтече вода оттогава и годините бързо вървяха. Война мина, планината пак я събраха^[17].

И села се събраха и хората с къщи, имоти. Дар или чудо от Господ, но и двете жени му родиха синове здравеняци. И сякаш пръст от съдбата, но Мелек с три дни превари, та първата рожба все пак беше от нея.

Двете жени в мир заживяха, че даже в спорове влизаха често с него. И от тоз луд ден, освен синовете, в дар таз болка от боя с агарянина в гората остана, но малка беше цената за таква награда голяма.

Дели Саид се сепна.

Празната чаена чаша падна и звучно се счупи на пода. Той се присегна събра я и рече:

— Хаир да е само!

Отпусна се и пък си задряма.

---

[1] Табиет — Нрав, черта, особеност, своеобразност. ↑

[2] Селям — Поздрав в случая се използва като уважение. ↑

[3] Агаряни — Така българите наричат днешните турци. Наричат ги още измаилтяни. Това са имена, които нямат обидно значение. Презрителното название е било турчин и поганец. Названието турчин се официализира и престава да бъде обидно едва при Кемал Ататюрк. ↑

[4] След подписването на Берлинския договор от 13.07.1878 г. България е разделена на две части „Княжество България“ и „Източна Румелия.“ Стремелът на народа е да се обедини. И това се случва през 1885 г. Едно от условията Османска Турция да не навлезе с войски в новообразуваната, но все още зависима от Империята — България, е от територията на страната да се предадат на Османската Империя днешния Бургаски окръг, Днешният Кърджалийски окръг, както и седемнадесет села в западната част на Родопи. След дълги и сложни преговори, България отстъпва Кърджалийско, както и седемнайсетте села. ↑

[5] След Руско–Турската освободителна война се образуват организирани разбойнически чети, които са имали за цел дестабилизирането на крехката ни още държава ↑

[6] Юч Тепе — Днешното село Три Могилки над Асеновград. ↑

[7] Тахталъ — Името до 1934 г. на днешното село Тополово (до Асеновград) ↑

[8] Това е старият билен път на трак. племе беси, който е свързвал Августа Траяна (днешна Стара Загора) с Беломорието. Пътят е

разширен и особено активно използван от Римската Империя, когато тази част от Европейския югоизток е била в границите ↑

[9] Става въпрос за пътя, който и днес свързва с. Врата със село Три Могили. ↑

[10] Става въпрос за днешното село Гуня Маале. ↑

[11] Лобут — Бой, побой. ↑

[12] Има се предвид граничния пост на тогава все още Османската Империя. ↑

[13] Дворовете тогава, а и днес там имат в определени места греди вместо врати. За да влизат и излизат животни. Гредите се издърпват, когато излизаш. ↑

[14] Син чай — Така казват на ригана в Родопа ↑

[15] Сулук — Въздух, дъх. ↑

[16] Кат — Има се предвид етаж от къща. ↑

[17] След Балканската и последвалата я Междусъюзническа война, България, макар и не големи, но присъединява към себе си нови територии населени с българи. Почти целия Родопски масив, с част от Беломорието влиза в границите на страната ни. Беломорския излаз, както и част от Добруджа, губим след Първата световна война и последващия Ньойски мирен договор, който погребва надеждата за национално обединение. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.